

Εργασία Α' τετραμήνου
Αρχαία Ελληνικά Γενικής Παιδείας
Β' Λυκείου
Περικλέους Έπιτάφιος

Θέμα: «Μία μέρα στη ζωή ενός αρχαίου Αθηναίου και ενός αρχαίου Σπαρτιάτη»

Γερογιάννης Παναγιώτης

Ζευγολατάκος Ανδρέας

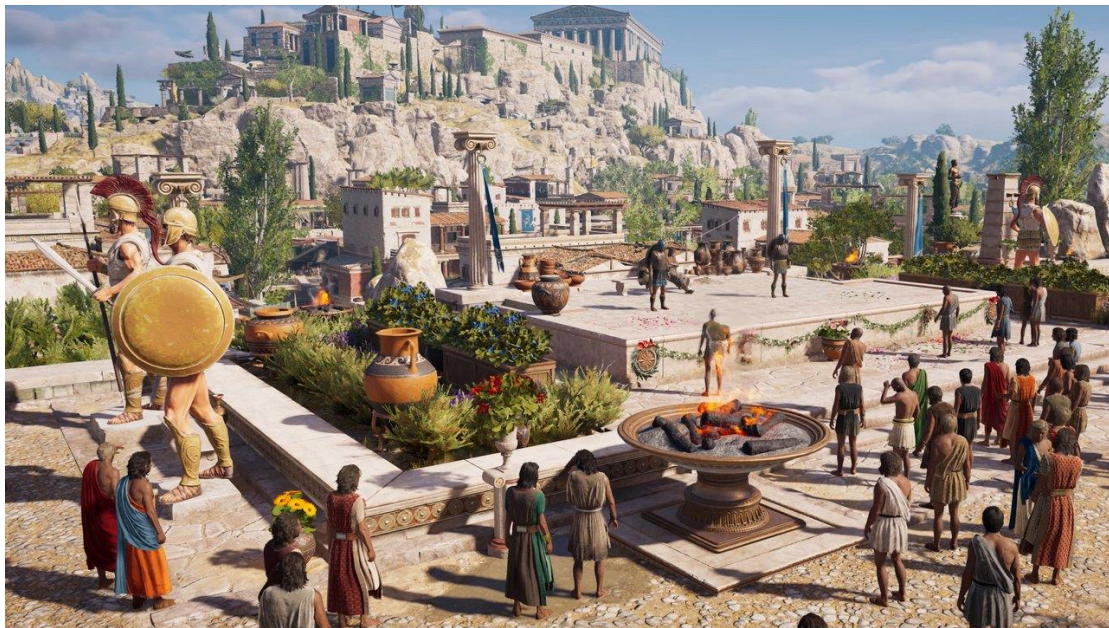
μαθητές του τμήματος Β1 του 4^{ου} ΓΕΛ Ζωγράφου

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Κυριακάκη Δέσποινα

Ο Επιτάφιος του Περικλή

Θουκυδίδου *Ίστορία*, Β', κεφ. 35-46

Ο *Επιτάφιος* του Περικλή μέσα στο έργο του Θουκυδίδη είναι ένας ύμνος στο πολίτευμα της αρχαίας Αθήνας. Μέσα από τον λόγο του κορυφαίου πολιτικού ο αρχαίος ιστορικός κατάφερε να αποδώσει και να καταστήσει αιώνιες τις αρχές και τους θεσμούς του αθηναϊκού πολιτεύματος αλλά και την ιδιοσυγκρασία και τους τρόπους συμπεριφοράς του Αθηναίου πολίτη. Δομικό στοιχείο της δημηγορίας είναι, επίσης, η αντίθεση με τη Σπάρτη τόσο όσον αφορά στο πολίτευμα όσο και στους τρόπους συμπεριφοράς των πολιτών. Ας προσπαθήσουμε λοιπόν να περιγράψουμε πώς θα ήταν μια μέρα από τη ζωή ενός Αθηναίου και ενός Σπαρτιάτη.

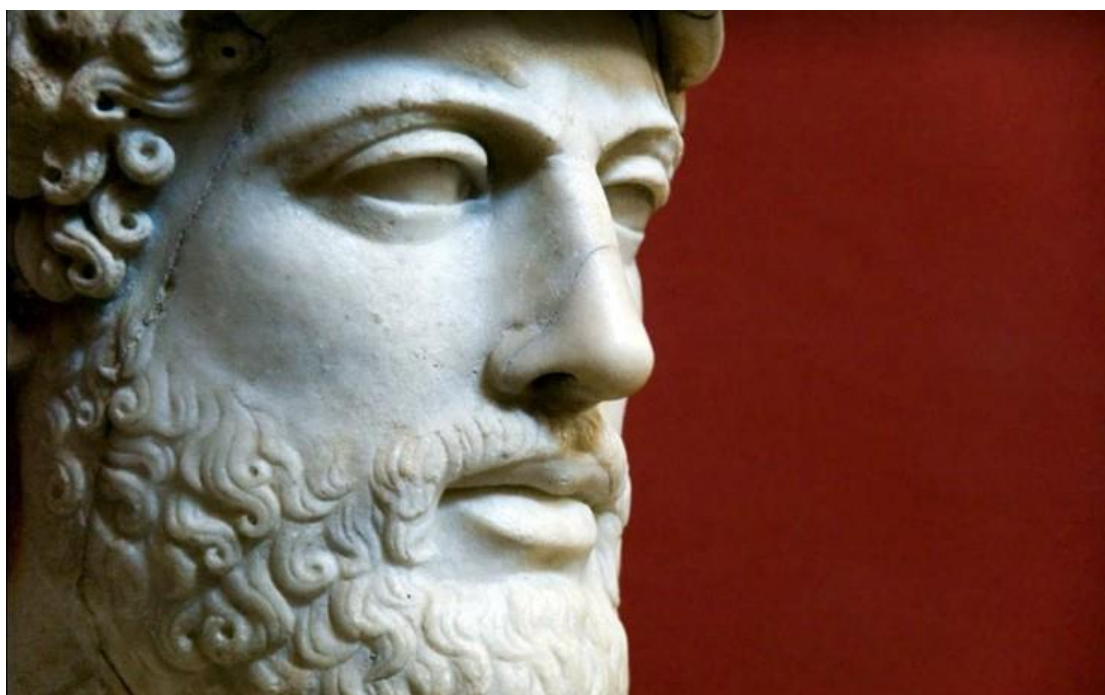
Ο Αθηναίος ξύπναγε νωρίς το πρωί πριν ξημερώσει. Πρέπει να έχουμε ως δεδομένο ότι οι σύγχρονες τεχνολογικές εξελίξεις που διευκολύνουν τη ζωή μας, όπως το ηλεκτρικό ρεύμα, δεν υπήρχαν. Ο Αθηναίος έπαιρνε ένα ελαφρύ πρωινό, δηλαδή ψωμί βουτηγμένο σε λίγο κρασί και ελιές και έφευγε για την αγορά. Εκεί έκανε τα ψώνια στα μαγαζιά συνομιλώντας με τους εμπόρους και τους συμπολίτες του. Οι μεταξύ τους σχέσεις και συνομιλίες καθώς και αυτές των γειτόνων χαρακτηρίζονταν από την ελευθερία και την έλλειψη καχυποψίας. Στηριζόμενοι στο κείμενο του Επιταφίου στο κεφάλαιο 37 μπορούμε να

πούμε ότι οι προσωπικές σχέσεις των Αθηναίων είχαν ως έρεισμα την ανεκτικότητα και την καλοπροαίρετη διάθεση. Αν όμως στηριχθούμε σε άλλες πηγές και γνωρίζοντας τον μεγάλο αριθμό των δικών που διεξάγονταν στην αρχαία Αθήνα, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι Αθηναίοι ήταν φιλόδικοι και συχνά εριστικοί μεταξύ τους.

Αφού ο Αθηναίος τελείωνε τις αγορές του μπορούσε απερίσπαστος να παραμείνει στην αγορά και ιδιαίτερα στις πολλές στοές που υπήρχαν σε αυτήν, όπου σχολίαζε με τους συμπολίτες του τα πολιτικά τεκταινόμενα. Συχνά έπρεπε να προσέλθει στον λόφο της Πνύκας όπου πραγματοποιείτο η Εκκλησία του Δήμου, δηλαδή η δημοκρατική συνέλευση των Αθηναίων πολιτών για να ληφθούν αποφάσεις για σοβαρά πολιτικά ζητήματα. Έπαιρναν μέρος όλοι οι ελεύθεροι ενήλικες άνω των είκοσι ετών Αθηναίοι άντρες ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης. Γυναίκες, δούλοι και μέτοικοι δεν είχαν δικαίωμα να λάβουν μέρος. Η Εκκλησία του Δήμου αποφάσιζε την εξωτερική πολιτική της Αθήνας, τη σχέση της με τις άλλες πόλεις κράτη, την επιβολή ποινών και άλλα σημαντικά θέματα. Σύμφωνα με τα λεγόμενα του Περικλή στον *Επιτάφιο*, όποιος δεν συμμετείχε στις πολιτικές συζητήσεις στην Εκκλησία του Δήμου δεν θεωρούνταν από τους συμπολίτες του φιλήσυχος αλλά άχρηστος. Η αναφορά γίνεται στο κεφάλαιο 40. Ήταν λοιπόν πολύ μεγάλο όνειδος το να μην έχει κάποιος πολιτική άποψη και ενεργό συμμετοχή στα πολιτικά δρώμενα.

Στο ίδιο κεφάλαιο, δηλαδή στο κεφάλαιο 40, ο Θουκυδίδης διά στόματος Περικλή μας πληροφορεί ότι οι Αθηναίοι είναι οι μόνοι από τους Έλληνες πολίτες των πόλεων-κρατών που συζητούν εκ των προτέρων τα θέματα που τους απασχολούν και, παρά το γεγονός αυτό, δεν χάνουν το θάρρος τους και παραμένουν αξιόμαχοι. Αντίθετα, οι πολίτες των άλλων πόλεων-κρατών παίρνουν πολιτικές αποφάσεις ανενημέρωτοι, γιατί οι συζητήσεις και η επίγνωση των κινδύνων θα τους έκαναν να χάσουν το θάρρος τους. Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος της αρχαίας Αθήνας είναι ο πολιτικός διάλογος και η συνειδητή λήψη αποφάσεων από τους πολίτες.

Συνεχίζοντας την ημέρα του ο αρχαίος Αθηναίος θα έβρισκε την ευκαιρία να συζητήσει με ρητοροδιδασκάλους και σοφιστές αναλύοντας φιλοσοφικά ζητήματα. Η Αθήνα του 5^{ου} π.Χ. αιώνα ήταν το παιδευτικό κέντρο όλης της Ελλάδας. Αυτό το λέει άλλωστε απερίφραστα ο Περικλής στον *Επιτάφιο* στο κεφάλαιο 41 «Συγκεφαλαιώνοντας λέω ότι στο σύνολό της η πόλη μας είναι να σχολείο για την Ελλάδα». Η δημοκρατία, η ελευθερία, η παρρησία, που συγκροτούσαν το πολιτιστικό πλαίσιο της αρχαίας Αθήνας διασφάλιζαν τη δυνατότητα της ελεύθερης έκφρασης, γεγονός που έγινε η αιτία να συρρέουν στην πόλη οι πνευματικοί άνθρωποι όλης της Ελλάδας. Η Αθήνα χαρακτηριζόταν «παίδευσις Ελλάδος» ή «Ελλάς Ελλάδος». Η ύπαρξη του Αθηναίου

πολίτη μέσα σε ένα τέτοιο πολιτιστικό περιβάλλον ήταν και η εγγύηση για τη μόρφωση του.

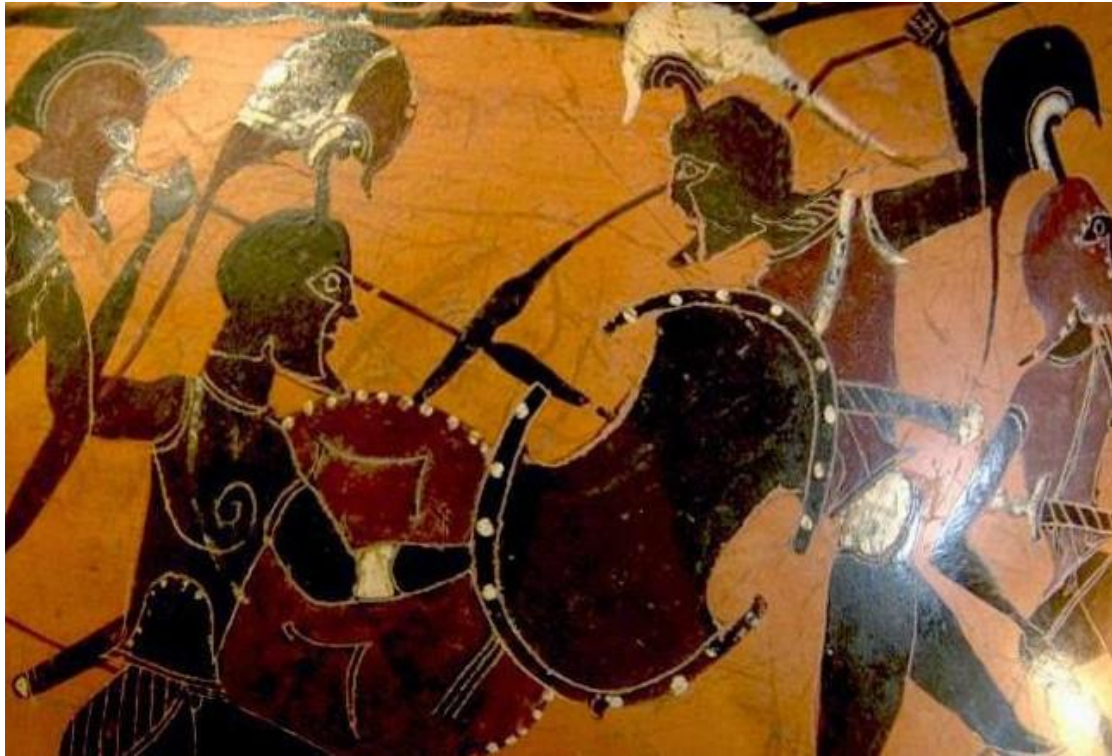
Ο Αθηναίος πολίτης θα έπρεπε επίσης, εφόσον δεν θα γινόταν τη συγκεκριμένη ημέρα η Εκκλησία του Δήμου, να ασκήσει για αρκετές ώρες το επάγγελμά του. Οι Αθηναίοι ασκούσαν διάφορα επαγγέλματα συνήθως συγκεντρωμένοι στον χώρο της αγοράς, προκειμένου να διασφαλίσουν τη διαβίωσή τους. Κάτι τέτοιο αναφέρεται στον *Επιτάφιο* στο κεφάλαιο 40. Ο πλούτος ή η φτώχεια σε τίποτε δεν βοηθούν ή δεν εμποδίζουν τον Αθηναίο πολίτη να αναλάβει κάποιο αξίωμα. Αυτό λέγεται αξιοκρατία και μας το αναφέρει ο Περικλής στο κεφάλαιο 37 του *Επιταφίου*. Επίσης, ο Αθηναίος πολίτης, λόγω του διευρυμένου εμπορίου της πόλης, μπορούσε να απολαμβάνει στην καθημερινή του ζωή κάθε είδους υλικό αγαθό. Η αναφορά γίνεται στο κεφάλαιο 38.

Η ημέρα του Αθηναίου πολίτη είναι πιθανό να έκλεινε με κάποιο συμπόσιο στο οποίο, επίσης, θα διεξάγονταν πνευματικές συζητήσεις. Η πνευματική ολοκλήρωση ήταν βασικός στόχος του κάθε Αθηναίου. Σε περίπτωση πολέμου οι Αθηναίοι πολίτες με δική τους ελεύθερη βούληση υπερασπίζονταν την πόλη τους και, όπως ο Περικλής αναφέρει στον *Επιτάφιο* στο κεφάλαιο 39, παρά το γεγονός ότι είχαν «ανειμένη δίαιτα», δηλαδή χαλαρό τρόπο ζωής, την ώρα της μάχης έδειχναν το ίδιο θάρρος με τους αντιπάλους τους. Η αγάπη τους για την πόλη τους ήταν τέτοια που ούτε για μια στιγμή δεν θα δείλιαζαν μπροστά στον κίνδυνο. Η αγάπη αυτή αναφέρεται στο κεφάλαιο 43 του *Επιταφίου*.

Ας δούμε τώρα και μια μέρα από τη ζωή ενός αρχαίου Σπαρτιάτη. Ο Σπαρτιάτης από την ηλικία των επτά ετών ζούσε μέσα σε στρατόπεδο. Μέσα στο στρατόπεδο οι Σπαρτιάτες ζούσαν με παροιμιώδη λιτότητα και κοιμούνταν πάνω σε κλίνες φτιαγμένες από τα καλάμια του ποταμού Ευρώτα. Ξυπνούσαν πριν ξημερώσει και άρχιζαν τη στρατιωτική εκπαίδευση. Εξασκούνταν σε κάθε είδους πολεμική τέχνη έχοντας ως κύριο στόχο το να είναι ετοιμοπόλεμοι. Η πολεμική εκπαίδευση των Σπαρτιατών αναφέρεται στο κεφάλαιο 39 του *Επιταφίου*. Ο Σπαρτιάτης είχε ως προτεραιότητα να καταφέρνει να νικήσει τον φόβο μέσα του και μάλιστα τον φόβο του θανάτου. Ο Σπαρτιάτης ήταν ταγμένος να υπηρετεί τα ιδανικά της ανδρείας και της πατρίδας. Μέσα στα πλαίσια της σκληρής πολεμικής άσκησης εντασσόταν και η *κρυπτεία*, δηλαδή η προσπάθεια κλοπής και τεχνασμάτων τα οποία συχνά στρέφονταν εναντίον των ειλώντων.

Η Σπάρτη ζούσε με τον φόβο της εξέγερσης των ειλωτών, δηλαδή των δούλων, των οποίων ο αριθμός ήταν ιδιαίτερα μεγάλος και με το τέχνασμα της *κρυπτείας* οι Σπαρτιάτες προσπαθούσαν να τρομοκρατήσουν τους είλωτες. Σκότωναν μάλιστα κρυφά το βράδυ τους πιο εύρωστους από αυτούς.

Η πολεμική προετοιμασία των Σπαρτιατών στηριζόταν στη συλλογικότητα και στη μαχητικότητα της ομάδας. Ο Σπαρτιάτης δεν προετοιμαζόταν για να μαχηθεί ως μονάδα αλλά ως μέρος του συνόλου. Σε κάτι τέτοιο συνέβαλλαν και οι ομαδικοί χοροί που αποτελούσαν κομμάτι της σπαρτιατικής ζωής. Η υπακοή στους κανόνες στη συνείδηση του Σπαρτιάτη ήταν απαραίτητη εντολή. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της υπακοής αυτής υπήρξε η θυσία των 300 Σπαρτιατών και των 700 Θεσπιέων υπό τις διαταγές του στρατηγού Λεωνίδα στις Θερμοπύλες. Άλλο παράδειγμα αποτελεί η φράση «ή ταν ή επί τας» που έλεγαν οι Σπαρτιάτισσες στους γιους τους πριν από τη μάχη. Η ρίψη της ασπίδας για να σώσει τη ζωή του ο Σπαρτιάτης ήταν απερίγραπτη ντροπή. Οι Σπαρτιάτισσες μητέρες έλεγαν στους γιους τους να φέρουν πίσω την ασπίδα ή αλλιώς να τους φέρουν νεκρούς πάνω στην ασπίδα, δηλαδή σε καμία περίπτωση να μην εγκαταλείψουν το ηθικό τους χρέος και να δείξουν υπακοή στους νόμους.

Η ζωή του Σπαρτιάτη στο στρατόπεδο δεν είχε καθόλου υλικές απολαύσεις. Η διατροφή του ήταν εξαιρετικά λιτή. Έτρωγε ή μάλλον έπινε τον μέλανα ζωμό, δηλαδή σούπα με αίμα ζώων και τρεφόταν με ελάχιστα τρόφιμα. Ήταν εκτεθειμένος στις αντίξοες καιρικές συνθήκες χωρίς ρούχα και παπούτσια. Είχε, επίσης, συνηθίσει από την παιδική του ηλικία να μιλά λίγο και συνοπτικά. Ο τρόπος αυτός της ομιλίας λέγεται *λακωνισμός*. Απεχθανόταν τη φλυαρία και γενικότερα τις διεξοδικές συζητήσεις τις οποίες θεωρούσε απώλεια χρόνου. Η πνευματική του μόρφωση ήταν πενιχρή, γιατί από την παιδική του ηλικία είχε δώσει έμφαση στην πολεμική εκπαίδευση.

Ο Σπαρτιάτης επίσης ζούσε με το άγχος της καχυποψίας προς ξένους, γεγονός που αναφέρεται στο κεφάλαιο 39 του *Επιταφίου*. Θεωρούσε ότι οι ξένοι θα μπορούσαν να μάθουν τα μυστικά της πατρίδας του ή γενικότερα να βλάψουν τον τόπο του. Για τον λόγο αυτό η Σπάρτη έκανε *ξενηλασίες*, δηλαδή απελάσεις ξένων.

Στην περίπτωση που χρειαζόταν να ληφθεί κάποια πολιτική απόφαση οι πέντε Έφοροι συγκαλούσαν την Απέλλα, δηλαδή τη συνέλευση των πολιτών. Σε αυτήν μπορούσαν να πάρουν μέρος οι

άντρες Λακεδαιμόνιοι που είχαν συμπληρώσει το τριακοστό έτος της ζωής τους. Ο Σπαρτιάτης που συμμετείχε στην Απέλλα αποδεχόταν ή απέρριπτε τις προτάσεις της Γερουσίας διά βοής. Μόνο αν ο υπεύθυνος δεν μπορούσε να ξεχωρίσει ξεκάθαρα ποια βοή ήταν η πιο έντονη, γινόταν καταμέτρηση των υποστηρικτών κάθε άποψης. Το πολίτευμα ήταν ολιγαρχικό και οι κύριοι φορείς εξουσίας ήταν οι πέντε Έφοροι, η Γερουσία και οι δύο Βασιλείς.

Από τη διερεύνηση του τρόπου ζωής ενός Αθηναίου και ενός Σπαρτιάτη έγινε σαφές το συμπέρασμα του Θουκυδίδη που διατυπώνεται στον *Επιτάφιο* διά του στόματος του Περικλή. Η Αθήνα και η Σπάρτη ήταν δύο κόσμοι εκ διαμέτρου αντίθετοι. Οι κόσμοι αυτοί συγκρούστηκαν. Ο Πελοποννησιακός πόλεμος ήταν μια σύγκρουση όχι μόνο πολεμική αλλά και πολιτική και πολιτιστική. Το αποτέλεσμα της σύγκρουσης θα μπορούσε να ήταν διαφορετικό, αν οι Αθηναίοι πολίτες ακολουθούσαν τις αρχές που παρατίθενται στον *Επιτάφιο*.

Βιβλιογραφία

- Ηλιού Η., *Το μήνυμα του Θουκυδίδη*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος, 1988
- Κακριδής Ι.Θ., *Ερμηνευτικά Σχόλια στον Επιτάφιο του Θουκυδίδη*, Αθήνα, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1985.
- Καλοκαιρινός Κ., *Επιτάφιος του Περικλή*, Αθήνα, εκδ. Γρηγόρης, 1991.
- Μαρκαντωνάτος Γ., *Περικλέους Επιτάφιος - Ο διθύραμβος της αρχαίας Αθήνας*, Αθήνα, εκδ. Gutenberg, 1999.
- Κολομπόβα Μ., στον διαδικτυακό τόπο:
<https://theancientwebgreece.wordpress.com/2015/04/09/%CE%B7-%CE%B6%CF%89%CE%AE-%CF%83%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1-%CE%B1%CE%B8%CE%AE%CE%BD%CE%B1/> , ανακτήθηκε στις 24-1-2024.
- Τοφής Π., στον διαδικτυακό τόπο:
https://archeia.moec.gov.cy/sm/1031/to_kratos_tis_spartis_fylladio.pdf , ανακτήθηκε στις 24-1-2024.